

- ТСБМ: Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: У 5 т., 6 кн. – Мінск, 1977–1984.
- Ум.: Уманець М. і Спілка А. Словарь російсько-український. – Львів, 1893–1898. – Т. I–II.
- Чоп.: Чопей Л. Русько-мадярський словарь. – Будапешт, 1883. – 446 с.
- Шейк.: Шейковский К. Опыт южнорусского словаря. – К.; М., 1861–1886.
- Яв.: Яворницький Д.І. Словник української мови. – Катеринослав, 1920. – Т. 1. – 111 с.
- В.-D.: Bartnicka-Dąbkowska B. Polske ludowe nazwy grzybów. – Wrocław etc., 1964. – 145 s.
- Нл.: Hlibowicki J. Benennungen der in der Bukowina vorkommenden Pflanzen, in lateinischer, deutscher, romdnischer und ruthenischer Sprache. – Czernowitz, 1890. – 13 S.
- Маж.: Majewski E. Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych polskich. – Warszawa, 1889–1894. – Т. I–II.
- Мак.: Makowiecki S. Słownik botaniczny łacińsko-małoruski.–Kraków, 1936.–408 s.
- SSJ: Slovník slovenského jazyka. – Bratislava, 1959–1968. – I–VI d.
- Трāv.: Trávniček F. Slovník jazyka českého. – 4 vyd. – Praha, 1952. – 1803 s.

Ivan Sabadosh. Innovations in Ukrainian Micologic Lexics of the 19th and the Beginning of the 20th Century Period. *In the article under consideration (based on the material of written sources) new names of mushrooms having appeared in the Ukrainian language in the 19th and at the beginning of the 20th century, have been analysed. The sources of this lexics and the motives of motivation have been analysed as well. Simultaneously the author has used the similar material from other slavonic languages.*

Key words: *names, name, myconame, mycologic lexics, etymology, Ukrainian language, Ukrainian dialects, Slavonic languages, motivation of the name.*

ВОКАТИВНІ ФОРМИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МОВЛЕННІ: ЯКІСНА ТА КІЛЬКІСНА ХАРАКТЕРИСТИКИ

У статті на основі аналізу результатів проведеного автором анкетування з'ясовано основні тенденції використання сучасними українськими мовцями форм кличного відмінка зі спеціальними флексіями та графем із омофлексійними до називного закінченнями залежно від місця проживання, освіти а також статі та віку мовців.

Ключові слова: *форми кличного відмінка (вокатива), омофлексійність.*

Найважливішими формальними показниками граматичного значення українських форм кличного відмінка іменника, є успадковані з попередніх епох особливі флексії, зумовлені родом іменника та характером кінцевого приголосного його основи. Так, іменники першої відміни сучасної української мови мають у кличному відмінку закінчення: **-о** (тверда група): *дружино, Ганно, книжко, Михайлівно, перемого, сестро*; **-е** (м'яка та мішана групи): *воле, земле, Катре, робітниче, душе, круче і Ілле*; **-є** (іменники м'якої групи після голосного та апострофа): *Маріє, мріє, сім'є, Соломіє*; **-ю** (деякі пестливі іменники м'якої групи): *бабусю, Галю, доню, матусю, тітусю* [УП 1993: 66]; іменникам другої відміни властиві такі закінчення кличного відмінка: **-у** (іменники твердої групи, зокрема із суфіксами **-ик**, **-ок**, **-к (о)**, іншомовні імена з основою на **г, к, х** і деякі іменники мішаної групи з основою на шиплячий приголосний (крім **ж**): *батьку, синку, ударнику, Джеку, Жаку, Людвігу, Фрідріху, погоничу, слухачу, товаришу* та іменники діду, сину, тату; **-ю** (іменники м'якої групи): *Віталію, вчителю, Грицю, краю, лікарю, місяцю, пролетарю, розмаю, ясеню*; **-є** (безсуфіксні іменники твердої групи, іменники м'якої групи із суфіксом **-ець** та деякі іменники мішаної групи, зокрема власні назви з основою на **ж, ч, ш, дж**, і загальні назви з основою на **р, ж**: *Богдане, голубе, друже, козаче, мосте, орле, Петре, соколе, Степане, чумаче, женче, кравче, молодче, хлопче, шевче* (але *бійцю, знавцю*), *гусяре, Довбуше, маляре, стороже, тесляре, школяре* [УП 1993: 74]; у кличному

відмінку, „що вживається переважно в поезії”, іменники третьої відміни мають закінчення *-є: вісте, любове, радосте, смерте* [УП 1993: 77].

Однак не всі іменники української мови можуть мати спеціальні закінчення кличного відмінка. По-перше, норма не передбачає використання форм кличного відмінка для значної кількості іменників чоловічого та жіночого роду, що не називають осіб (щоправда, останнім часом значно поширилося таке творення вокативних форм у поетичних, а то й взагалі художніх текстах): власне в цьому випадку мова має змогу творити форми кличного відмінка за допомогою специфічних флексій, а гальмівним чинником є лише семантичне наповнення конкретних іменників та мовна традиція, звичка. По-друге, специфічних закінчень кличного відмінка взагалі не мають іменники середнього роду, що цілком слушно пояснив свого часу Л. Булаховський: „Факт відсутності кличних форм у слів середнього роду звичайно цілком натуральний, бо останні охоплюють назви предметів, що не означають істоти. Невеличка група, до складу якої входять ст.-сл. *ДЪТА, ТЕЛА* та ін., не виявила достатньої вимогливості, щоб змінити в цьому відношенні загальний стан категорії. Навпаки, там, де, як у іменників чоловічого та жіночого роду, була розвинена система кличних форм, останні перенесено на рідкий ужиток і в назвах неживих предметів” [Булаховський 1977: 281].

Особливістю матеріального вираження вокативних форм у сучасній українській мові є також поширене в усному та писемному мовленні і кодифіковане українським правописом вживання в складених номінаціях адресата мовлення форм із спеціальним закінченням кличного відмінка і форм вокатива (оскільки елементи складеної номінації не можуть бути представлені різними відмінковими формами) із закінченнями, омонімічними формам називного відмінка. Крім прагнень забезпечення різноманітності звучання, приписи правопису зумовлені також і лексико-семантичним наповненням іменників, що комплектують номінацію. Так, „у звертаннях, що складаються з двох власних назв – імені та по батькові, обидва слова мають закінчення тільки кличного відмінка: *Володимире Хомичу, Маріє Василівно* [УП 1993: 74]. Якщо номінація адресата мовлення складається з загальної назви та імені, „форму кличного відмінка набуває як загальна назва, так і власне ім'я” [УП 1993: 74]. Правопис допускає відсутність

вокативного закінчення в номінації адресата мовлення, яка складається з двох загальних назв, типу *добродію бригадире* і *добродію бригадир* [УП 1993: 74]. І лише в назвах співрозмовника, до якого звертаємося, що складаються з загальної назви та прізвища, правопис категорично стверджує, що „форму кличного відмінка має тільки загальна назва, а прізвище завжди виступає у формі називного відмінка” [УП 1993: 74], хоча у випадку утворення складеної номінації адресата мовлення з українським прізвищем чоловічого роду, що закінчується на приголосний звук, у розмовному мовленні часто трапляється утворення форми кличного відмінка зі специфічним закінченням і від прізвища: *пане Морозе*.

Традиційно факт відсутності спеціальних форм вокатива і використання для називання адресата мовлення форм, тотожних за закінченнями з формами номінатива, багато вчених і мовців тлумачили як використання форм називного відмінка і для апеляції (зверненої мови), хоча таке пояснення ніяк не може задовольнити дослідника, особливо коли це стосується української мови, яка має спеціальні форми (флексії) кличного відмінка. Доречнішим є пояснення цього явища через визнання наявності в українській мові омофлексії називного та кличного відмінків. Зауважимо, що ідею омофлексійності форм вокатива і номінатива висловлювали й висловлюють багато дослідників, хоча формальний підхід і досі переважає. Звернімо увагу на тлумачення цієї ситуації у вже згадуваному 4-му виданні українського правопису. Так, у підрозділі „Уваги до правопису окремих відмінків” про кличний відмінок говорять не лише стосовно форм однини (тобто там, де є спеціальні флексії), окремим пунктом виділено кличний відмінок і в частинах, що стосуються форм множини (тобто там, де спеціальних флексій немає), визнаючи таким чином наявність омофлексії форм вокатива і номінатива у множині (хоча прямо цього поняття не використовують): „У кличному відмінку множини іменники ... відміни мають форму, однакову з називним” [УП 1993: 68].

Глибинними причинами появи омофлексійних номінативу грамем вокатива вважаємо семантичну і функціональну близькість (чи співвіднесеність) форм кличного і називного відмінка, про що писали й мовознавці з багатьох країн. Так, чеський дослідник системи словозміни іменника в східнослов'янських мовах М. Затовканюк

причини вживання форм номінатива у функції вокатива тлумачить як вияв синонімічних відношень у сфері граматики: „синонімічні відношення між кличним та називним в українській мові підтримуються номінативними закінченнями у звертаннях (як синтаксичних конструкціях) і, навпаки, вокативними закінченнями замість номінативних” [Затовканюк 1975: 152]. Погоджуємося з думкою автора, що „було б спрощенням стверджувати, що вплив російської мови на заміну вокативної форми номінативною в українській мові є єдиним фактором, що впливає на заміну вокатива номінативом” [Затовканюк 1975: 153], тим більше, що аналогічна заміна форм вокатива формами номінатива, як ми вже зазначали, засвідчена в багатьох інших мовах [див., наприклад: Mathesius; Zarębina 1987: 89].

Відзначимо, що аналізовану взаємозаміну форм багато лінгвістів трактує і як важливий засіб морфологічної стилістики. Так, зокрема, І. Чередниченко вважає використання форми номінатива при звертанні проявом стилістичного колориту офіційності, що має тенденцію до перетворення в стилістичну норму [Чередниченко 1962: 287].

Серед загальних причин вищеназваних фактів наведемо: - функціональну близькість номінатива й вокатива; - відсутність спеціальних закінчень вокатива для іменників середнього роду в однині та іменників усіх родів у множині; - незвичність (неусталеність) вживання зі спеціальними вокативними флексіями іменників, що не називають осіб, хоча їх можуть вживати при персоніфікованому звертанні; - незручність використання спеціальних флексій вокатива при використанні для називання адресата мовлення його прізвища.

Варто наголосити також і на тому, що ні аналізована вище омофлексійність, ні явища заступання форм кличного відмінка формами називного усе ж у жодному разі не приводить до послаблення чи приглушення особливої семантики вокатива і сплутування її з номінативною учасниками процесу спілкування, адже як слушно стверджує М. Плющ, „омонімія кличного і називного відмінків множини у реченні нейтралізується в силу функціональної відмінності між ними” [Плющ 1983: 38].

Цікаві думки про формальні особливості вокатива і тенденції подальшого розвитку цієї грами висловив А. Мейє: „У кличному відмінку ставилися імена, що служать для

звертання. Кличний відмінок відрізнявся від називного лише в однині; відмінність наголошування, яка, за свідченнями ведійської мови, існувала у множині і двоїні, виявляється у сербській мові. Членний прикметник не вживався у кличному відмінку, оскільки вказівні займенники його не мали. Звідси стає зрозумілим прагнення усунути кличний відмінок, який, відповідно до свого значення, фігурує майже винятково у відмінюванні назв осіб. Ця тенденція досягла завершення в російській мові, де кличний відмінок у ролі особливого відмінка вже втрачений” [Мейє 1951: 372].

Отже, важливою тенденцією функціонування сучасної української мови є паралельне співвикористання мовцями як форм кличного відмінка, так і форм, омофлексійних з формами номінатива, що подекуди (за аналогією до розвитку російської мови) трактують як занепад в українській мові форм вокатива, що врешті-решт в майбутньому приведе до їх повної втрати.

Саме тому винятково цікавим і злободенним в усі часи існування сучасної української мови вважаємо дослідження особливостей формально-граматичного вираження граматичного значення кличного відмінка, а також функціонування граем з вокативним значенням у різних стилях та жанрах української мови [див. про це: Скаб 2002, а також: Задорожний 2005; Юносова 2006]. Спеціальне дослідження, присвячене вивченню закономірностей та тенденцій використання вокативних граем із спеціальними флексіями та із флексіями, омонімічними до флексій номінатива у творах українських письменників ХІХ-ХХ століття, здійснив свого часу І. Тараненко [Тараненко 1972], довівши абсолютну перевагу саме форм, названих першими. Водночас нам невідомі студії тенденцій використання вказаних форм у сучасному мовленні українців, що є винятково важливим для усвідомлення процесів розвитку нашої мови. Саме такий аналіз з урахуванням кількісних та якісних показників ми маємо на меті здійснити у цій роботі. Дослідження здійснюємо шляхом аналізу результатів спеціально розробленої нами анкети для вивчення сучасної української системи називання адресата мовлення, основні складники й аспекти якої вважаємо за доцільне спочатку стисло прокоментувати.

Як і в будь якій анкеті, першу частину складають запитання про особливості респондента, які можуть зумовлювати той чи той вибір ним засобів апеляції: 1. Якої

Ви статі? 2. Скільки Вам років? 3. Яку маєте освіту? 4. Який ваш соціальний статус? 5. Якою мовою звичайно спілкуєтесь? 6. Де проживаєте? 7. Звідки Ви родом?

Другий блок запитань складають ті, що ставлять на меті з'ясування специфіки лексико-семантичного наповнення номінацій адресата мовлення: 8. *Як Ви звертаєтесь до батька, матері? 9. Як Ви звертаєтесь до дідуся, бабусі? 10. Як Ви звертаєтесь до дядька, тітки? 11. Як Ви звертаєтесь до тестя, теці, свекра, свекрухи? 12. Як Ви звертаєтесь до незнайомої особи: - старшої від Вас чоловічої статі, - старшої від Вас жіночої статі, - молодшої від Вас чоловічої статі, - молодшої від Вас жіночої статі, - ровесника чоловічої статі, - ровесника жіночої статі? 14. Як Ви звертаєтесь: - до продавця у магазині - до продавщиці у магазині - до продавця на базарі - до продавщиці на базарі, - до водія громадського транспорту - до міліціонера - до священика? 20. Як Ви звертаєтесь до коханої (коханого)? 21. Як до Вас звертається коханий (кохана)? 30. Яке звертанням ви б вжили на місці крапок у реченні. **скажи /скажіть, будь-ласка, як потрапити на пошту?**, якщо особа, до якої звертаєтесь: - підліток жіночої статі, - підліток чоловічої статі, - молода людина жіночої статі, - молода людина чоловічої статі, - доросла людина жіночої статі, - доросла людина чоловічої статі, - людина похилого віку жіночої статі, - людина похилого віку чоловічої статі, - стара людина жіночої статі, - стара людина чоловічої статі? Відповідаючи на запитання цього блоку, опитуваний вписує в бланк анкети використовувані ним номінації.*

Третій блок запитань складають такі, де респондента змушують вибрати одну з кількох можливих номінацій адресата (ці запитання побудовані за єдиним зразком: 15. *Як би Ви звернулися до людини, на дверях кабінету якої висить табличка **Директор школи Іванюк Іван Іванович?** 16. Як би Ви звернулися до людини, на дверях кабінету якої висить табличка **Декан факультету доцент Петренко Петро Петрович?** 17. Як би Ви звернулися до людини, на дверях кабінету якої висить табличка **Лікар-терапевт Мороз Олег Ігорович?** 18. Як би Ви звернулися до людини, на дверях кабінету якої висить табличка **Лікар-терапевт Марчук Оксана***

Василівна? 19. Як би Ви звернулися до людини, на дверях кабінету якої висить табличка Завідувач юридичного відділу Вітер Сергій Петрович?

Відповідаючи на запитання четвертого блоку (24. *Яке звертання до незнайомої дорослої людини чоловічої статі Ви б використали: пане, пан, товаришу, товариш, добродію, добродій, чоловіче чи інше (впишіть), уникнув (ла) би звертання взагалі?* 25. *Яке звертання до незнайомої дорослої людини жіночої статі Ви б використали: пані, товаришко, товаришка, добродійко, добродійка, жінко, жіночко, жіночка чи інше (впишіть), уникнув (ла) би звертання взагалі?* 26. *Яке звертання до незнайомої людини похилого віку чоловічої статі Ви б використали: пане, пан, товаришу, товариш, добродію, добродій, чоловіче, батьку, батько, діду, дід чи інше (впишіть), уникнув (ла) би звертання взагалі?* 27. *Яке звертання до незнайомої дорослої людини жіночої статі Ви б використали: пані, товаришко, товаришка, добродійко, добродійка, жінко, жінка, жіночко, жіночка, бабусю, бабуся чи інше (впишіть), уникнув (ла) би звертання взагалі?* 28. *Яке звертання до незнайомої дитини чоловічої статі Ви б використали: хлопче, хлопець, хлопчику, хлопчик, синку, синок чи інше (впишіть), уникнув (ла) би звертання взагалі?* 29. *Яке звертання до незнайомої дитини жіночої статі Ви б використали: дівчинко, дівчинка, дочко, дочка чи інше (впишіть), уникнув (ла) би звертання взагалі?)* респондент мусить вибрати одну з кількох запропонованих номінацій окресленого адресата мовлення чи запропонувати свій варіант.

Окремий блок запитань присвячено з'ясуванню специфіки використання українцями провідних для нашої мови способів апеляції – так званих „тикання” і „викання”: 31. *Як Ви звертаєтеся до батьків: на ти, на ви?* 32. *Як Ви звертаєтеся до дідуся і бабусі: на ти, на ви?* 33. *Як Ви звертаєтеся до дядька, тітки: на ти, на ви?* 34. *Як Ви звертаєтеся до тестя, теці, свекра, свекрухи: на ти, на ви?* 35. *Як Ви звертаєтеся до незнайомої особи: старшої від Вас чоловічої статі - на ти, на ви; старшої від Вас жіночої статі - на ти, на ви; молодшої від Вас чоловічої статі - на ти, на ви; молодшої від Вас жіночої статі - на ти, на ви; ровесника чоловічої статі - на ти, на ви; ровесника жіночої статі - на ти, на ви?*

Крім того, анкета містить також кілька запитань, які дають підстави досліджувати й оцінювати мовну компетенцію респондентів. Таким, зокрема, вважаємо запитання *Чи використовуєте Ви при звертанні до однієї особи форму кличного відмінка (вокатива)?* із можливими відповідями *так, завжди; переважно; зрідка; не використовую.*

У цій статті ми проаналізуємо передусім кількісні, а відтак і якісні параметри використання спеціальних флексій вокатива сучасними українськими мовцями. Кількісний аналіз проводимо за допомогою спеціальної комп'ютерної програми ЗАУМ-І, яку розробили 2006 року студент-випускник факультету прикладної математики І. Магдяк та викладач кафедри прикладної математики Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича І. Скутар. Для аналізу нами вивчено понад 500 анкет, заповнених респондентами в Чернівецькій області; кількісні результати для зручності зіставлення та порівняння будемо вказувати не в абсолютних числах, а у відсотках відносно загальної кількості отриманих відповідей.

Відповіді на запитання *Чи використовуєте Ви при звертанні до однієї особи форму кличного відмінка (вокатива)?* з можливими варіантами відповіді *так, завжди; переважно; зрідка; не використовую* розподілилися таким чином: *так, завжди* відповіли 7,5 % опитаних; *переважно* – 27,5 %; *зрідка* – 48,5 %; *не використовую* – 16,5 %. Порівнявши загальні показники з аналізом відповідей за показниками статі опитаних (серед осіб чоловічої статі *так, завжди* відповіли 7 % опитаних; *переважно* – 22,3 %; *зрідка* – 50,5 %; *не використовую* – 20,5 %; серед осіб жіночої статі *так, завжди* – 8 % опитаних, *переважно* – 31,3 %, *зрідка* – 47 %, *не використовую* – 13,7 %), можемо відзначити, що більш схильними до дотримання норм української мови виявилися особи жіночої статі: відсоток їх позитивних відповідей перевищує загальні показники і значно перевищує відповідні цифри у чоловіків. Варто зазначити також, що і якісний аналіз матеріалу свідчить про більш „сумлінне” та свідоме ставлення представниць прекрасної половини до специфічних флексій вокатива: у відповідях тих, що завжди використовують ці форми, менше неточностей та огріхів: зрідка все ж фіксуємо використання

поодиноких загальних назв адресата мовлення з закінченням номінатива; трапляються також і відхилення від нормативного утворення спеціальних форм вокатива типу *тітку, Петро Петрович, Оксано Василівна*. Загалом, мусимо констатувати, що майже четверта частина тих, які вважають, що завжди використовують при звертанні до однієї особи спеціальні форми кличного відмінка (26,8 %), відповідаючи на інші питання анкети безпомилково подають саме такі грами, інші натомість чи то роблять це з невеликою кількістю помилок (31,7%), чи то послідовно творять форми вокатива лише загальних (22%) або власних (2,4%) чи допускають багато помилок (17%), обираючи хоча й із похибками спеціальні вокативні форми назв лише у тих запитаннях, де анкетовані вибирають з-поміж запропонованих номінацій (запитання четвертого блоку).

Важливим показником використання у мовленні форм кличного відмінка є мова, якою звичайно користується опитуваний. Цікаво й несподівано для нас серед тих, хто вказує, що спілкується українською, *так, завжди* щодо вживання ними спеціальних форм вокатива відповіли 6,1 % опитаних, *переважно* – 28 %, *зрідка* – 50,4 %, *не використовую* – 15,6 %; серед російськомовних *так, завжди* – 12,1 % опитаних, *переважно* – 24,25 %, *зрідка* – 36,4 %, *не використовую* – 27,3 %, серед тих, хто звичайно спілкується румунською мовою *так, завжди* відповіли 18,2, *переважно* – 25 %, *зрідка* – 40,9 %, *не використовую* – 15,9 %. Такі показники, на наш погляд, свідчать, що сучасні мовці використовують у розмовному мовленні питомі українські форми кличного відмінка не за звичкою чи автоматично, а внаслідок освітніх заходів. Відповідно, російськомовні та румуномовні респонденти, які вивчали чи вивчають українську мову в школі і покладаються у мовокористуванні на набуті передусім там знання, частіше на запитання відповідають стверджувально; натомість ті з опитаних, що користуються, за їх визначенням, українською мовою, частіше вдаються до проміжних показників (*переважно* та *зрідка*) і менше відмовляються від користування питомо українськими грамами вокатива.

Цікаві результати отримано після аналізу відповідей на запитання про освітній ценз та суспільний статус опитуваних. Так, серед школярів *завжди* відповіли

6,25 % опитаних, *переважно* – 12,5 %, *зрідка* – 56,25 %, *не використовую* – 25 %; серед осіб із середньою освітою *так, завжди* – 12,2 %, *переважно* – 27 %, *зрідка* – 39,2 %, *не використовую* – 21,6 %; серед студентів *так, завжди* відповіли 7,5 % опитаних, *переважно* – 27,5 %, *зрідка* – 48,5 % , *не використовую* – 16,5 %, серед осіб з вищою освітою *так, завжди* відповіли 6,4 % опитаних, *переважно* – 34 %, *зрідка* – 42,6 %, *не використовую* – 17 %. Аналіз дає підстави говорити про пряму залежність використання нормативних форм українського відмінка від освітнього рівня респондентів. Цікаво, що аналізований матеріал засвідчує суттєві відмінності залежно від гуманітарного чи технічного спрямування вищої освіти опитуваних: серед названих першими „ліриків” *так, завжди* відповіли 4,9 % опитаних, *переважно* – 39 %, *зрідка* – 43,9 %, *не використовую* – 12,2 %, а серед „фізиків” *так, завжди* відповіли 7,7 % опитаних, *переважно* – 26,9 %, *зрідка* – 48,1 %, *не використовую* – 17,3 %. Отже, з одного боку, серед осіб, що здобувають чи мають вищу технічну освіту, значно вищим є відсоток тих, що завжди використовують спеціальні форми вокатива (або, принаймні, думають, що так роблять), з іншого, саме вони частіше ігнорують вживання спеціальних флексій кличного відмінка.

Цікаво розподілилися відсотки серед тих, хто використовує українську мову у професійній діяльності: серед службовців *так, завжди* відповіли 7,4 % опитаних, *переважно* – 25 %, *зрідка* – 44,1 %, *не використовую* – 23,5 %, серед педагогічних працівників *так, завжди* відповіли 9,8 % опитаних, *переважно* – 41,5 %, *зрідка* – 41,5 %, *не використовую* – 7,3 %. Тривожним видається високий відсоток серед службовців тих, хто ігнорує питома українські грами вокатива, симптоматичними вважаємо і значно нижчі від середніх відсотки тих, хто завжди та переважно вживає ці форми.

Пріоритети щодо застосування вокативних закінчень чітко засвідчив і аналіз за місцем проживання респондентів: виразною є тенденція до збереження питома українських форм у мовленні сільських жителів; міщани внаслідок сильнішої, точніше інтенсивнішої інтерференції частіше й легше відмовляються від традицій. Серед тих, хто живе у великому місті, *так, завжди* відповіли 4 % опитаних, *переважно* – 23,2 %, *зрідка* – 56,6 %, *не використовую* – 16,2 %; серед мешканців

малих міст *так, завжди* відповіли 5,2 % опитаних, *переважно* – 28,7 %, *зрідка* – 50,6 %, *не використовую* – 15,5 %; серед селян *так, завжди* відповіли 10,6 % опитаних, *переважно* – 28 %, *зрідка* – 43,1 %, *не використовую* – 18,3 %

Отже, ситуація з використанням у сучасному українському мовленні спеціальних флексій кличного відмінка, склавшись унаслідок тривалого й суперечливого розвитку української мови під впливом, з одного боку, граматичного ладу російської мови та глобалізаційних процесів, з іншого, виявляється у доволі поширеному вживанні замість питомо українських графем вокатива форм кличного відмінка, омофлексійних з формами називного. Аналіз засвідчує, що достатньо відчутними на тлі поширеного (передусім у писемному мовленні) використання спеціальних флексій вокатива, є намагання уникнути чи зігнорувати в усному мовленні вказані питомо українські вокативні форми. Причому вживання / невживання цих графем залежить передусім від освіти (суспільного статусу) та місця проживання (велике місто, мале місто чи село) адресата, на ці процеси певною мірою впливають стать та вік мовця.

ЛІТЕРАТУРА

Булаховський 1977: Булаховський Л.А. Клична форма (локатив) // Вибрані праці: В 5 т. – К.: Наук. думка, 1977. – Т. 2. – С. 281-284.

Задорожний 2005: Задорожний В. Кличний відмінок іменників на **–ець** у сучасній українській мові // Дивослово. – 2005. – № 3. – С. 39-42.

Затовканюк 1975: Затовканюк М. Словоизменение существительных в восточнославянских языках. – Прага: UK, 1975. – 194 с.

Мейе 1951: Мейе А. Общеславянский язык. – М.: Изд-во иностр. лит., 1951. – 491 с.

Плющ 1983: Плющ М.Я. Функціональна співвідносність називного і кличного відмінків за значенням особи // Мовознавство. – 1983. – № 6. – С. 36-42.

Скаб 2002: Скаб М.С. Граматика апеляції в українській мові: Монографія. – Чернівці: Місто, 2002. – 272 с.

Тараненко 1972: Тараненко І.Й. Из спостережень над кличною формою в українській мові // Питання взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів: Тези доповідей та повідомлень. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 105-107.

УП 1993: Український правопис / АН України, Ін-т мовознавства ім О.О. Потебні; Інститут української мови. – 4-те вид., випр. і доп. – К.: Наук. думка, 1993. – 240 с.

Чепель 1971: Чепель В.С. Кличний відмінок в українській літературній мові // Українська мова та література в школі. – 1971. – № 11. – С. 25-28.

Чередниченко 1962: Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики української мови. – К.: Рад. школа, 1962. – 495 с.

Юносова 2006: Юносова В. Кличний відмінок іменників чоловічого роду II відміни в сучасній українській мові // Дивослово. – 2006. – № 4. – С. 40-42; № 5. – С. 32-34.

Mathesius : Mathesius V. Nominativ místo vokativu v hovorové češtině // Našá řeč. – R.VII. – Č. 4. – S. 138-140.

Zarębina 1987: Zarębina M. Stosunek wzajemny wołacza i mianownika // SLAVIA OCCIDENTALIS. – 1987. – 4. – S. 89-101.

Marian Skab. VOCATIVE FORMS IN MODERN UKRAINIAN SPEECH: QUALITATIVE AND QUANTITATIVE CHARACTERISTICS. *The author of this article carried out a questionnaire among modern speakers of Ukrainian and specified the main tendencies of the use of forms of Vocative case with special inflexions and grammemes with omoiflexious to Nominative endings depending on the users' residence, education, sex and age.*

Key words: *forms of Vocative case, omoiflexity.*

Любов Струганець (Тернопіль)